

NKVD inimjaht Rakveres

Traagilisi meenutusi 1941. aasta juuniküüditamisest

Eile, 14. juunil tähistati üldrahvalikus leinas 1941. a. küüditamise 55. aastapäeva.

Üle poole sajandi on möödunud päevast, mil N. Liidu NKVD koos kohapealsete käsilastega arreteeris Eestimaa kodudes üle 4000 perekonna ja deporteeris nad Siberisse. Balti rahvaste küüditamise plaanid koostas N. Liidu julgeolekuministerium. Deporteerimise läbi viimise kõrgem organ Eestis oli kolmik, kuhu kuulusid ENSV julgeoleku rahvakomissar B. Kumm, siserahvakomissar A. Murro ja EKP esimene sekretär K. Säre. Maakondades, linnades ja valdades juhtisid küüditamist kohalikud punategelased.

See juudatöö toimus suure saladuskatte all. 1941. a. 13. juuni pärastlõunal käsutati Rakvere asutustest ja ettevõtetest kõik veoautod selleks määratud kogunemiskohta. Ühtlasi anti neile asutustele range korraldus, et tuleb saata esindajad sama päeva õhtul teatrimeajas toimuvale miitingule. Kui inimesed olid teatrisaali kogunenud, paigutati ustele NKVD püssimehed ja kedagi majast enam välja ei lastud. Kõnepuldil käisid kohalikud punategelased, par-

teisekretär A. Stamm, V. Soo ja O. Sall, kes tegid teatavaks kohe algava deporteerimise ning püüdsid kuulajaid veenda selle poliitilises tähtsuses ja vajalikkuses.

Saalis tekkis masendav vaikus. Kohaletulnuile selgus, et neid taheti teha kaasosalisteks oma rahva hävitamisel. Kes teinud 3–4 kaupa gruppideks, kes kohustused aitama julgeolekumehi inimeste arreteerimisel ja transpordil. Igale eelmisel päeval rekvireeritud veoautole paigutati üks selline grupp eesotsas julgeolekutöötajaga, kelle käes oli deporteeritavate nimekiri.

Inimeste arreteerimine algas südaööl vastu 14. juunit. Unest äratatud peredele loeti ette küüditamisotsus ja anti käsk kiiresti riietuda. Perekonniti kuulusid küüditamisele ka imikud ja raugad, raskelt haiged ja invaliidid. Isiklikku vara lubati kaasa võtta vaid 100 kilogrammi raskuses. Suures ehmatuses ja ahastuses ei osatud sedagi võimalust kasutada. Autodele roniti poolpaljalt ja toiduvaruta. Püssimeeste vahel algas sõit linna raudteejaama, kus ootasid trellitatud loomavagunid. Vagunisse paigutamisel eraldati mehed oma

perekondadest ja sunniti kui arreteeritud erivagunisse. Enamik neist oma perekonda enam näha ei saanud, nad hukkusid sunnitöölaagrite ebainimlikes oludes.

Tapivagunid laaditi arreteeritud puupüsti täis, ligi 60 inimest igäuhte neist. Öösel alanud küüditamine jätkus kahel järgmisel päeval. Inimesed Rakvere tänavail otse tardusid masendusest, nähes üha uusi autosid arreteeritutega raudteejaama poole sõitmas. Ei oska kirjeldada, millist hingeahastust ja südamevalu tundsid autodel istuvad arreteeritud. Juba lähematel tundidel selgus, et ei leidu inimest, kelle omaste, sugulaste ja sõprade seast poleks kedagi ära viidud.

Olid väga kuumad ja päikesepaistelised päevad. Küüditatud piinlesid vaguneis janu ja nälja käes. Omaksed ja tuttavad töid neile joogipoolist ja toitu. Ametlikult ei lubatud midagi üle anda. Ent valvurite hulgas leidis siiski ka neid, kel jätkus kaastunnet lubamaks hädasolijaile sööki- ja jooki üle anda. Mäletan, et tapivagunite lähedal seisis nii päeval kui ka öösel suur inimhulk, kes pisarsilmil jälgis toimuvat tragöödiat ja ootas võimalust, et läbi va-

guni aknatrellide näha ära viidavat lähedast või sõpra.

Tapiešelon hakkas Rakverest Siberi poole liikuma 16. juuni õhtul. Teel oldi ligi kuu. Rakvere–mailt deporteeritud paigutati elama Tomski ja Kirovi oblastisse. Ajaloolase E. Laasi andmeil deporteeriti 1941. aasta juunis Eestist 10 157 inimest, nende seas Virumaaalt 1270, Rakvere linnast 187. Rakvere noorimad küüditamisohvrid olid 3–4 kuu vanused imikud Peeter Falk, Veiko Kuur ja Liis Tammaru, kes hukkusid mõne kuu pärast. Alla 4-aasta vanuseid lapsi viidi ära kuus, neist neli hukkus. Rakvere kõige vanemaks deporteeritu oli 70-aastane Helene Okker.

1941. aasta juunis arreteeriti ja viidi ära suur osa Rakvere linna vaimueliidist. Nende seas „Virumaa Teataja“ peatoimetaja E. Lehtmets ja tegevtoimetaja E. Lessel, ärijuht L. Rikken, advokaadid N. Kruuse ja A. Palgi, maanõunik R. Känd, Kaitseliidu kohalikud juhid leitnant A. Karukäpp ja kapten V. Lents, postkontoriülem A. Rae, töösturid P. Falk, H. Lukmann ja N. Somelar, poliitik M. Juhkam, õpetajad A. Tammaru, P. Sargava jt. Kõik koos perekondadega. Arreteeritud meestest hukkus orjatöö-

laagreis 90%, asumisele viidud perekondadest suri nälja ja kurnatuse tagajärjel ligi 3000 naist ja last.

Juuniküüditamine tähendas stalinliku genotsiidi algust Baltimaades. Et luua soodsaid võimalusi ekspansiooniks läände, tuli balti rahvad likvideerida ja sulatada ühte suure vene rahvaga. Kohaliku elanikkonna deporteerimine Siberisse oli selleks parim vahend.

Lisaks deporteerituile viidi 1941. aastal N. Liitu ligi 5500 endist sõjaväelast ja üle 33 000 mobiliseeritu. Nad paigutati seal töölaagritesse, kus neist ligi 13 000 hukkus. Esimesel okupatsiooniaastal arreteeriti Eestis 7200 ja mõrvati 1850 inimest. Teadmata kadunuks jäänud oli 1390, kes tõenäoliselt samuti tapeti.

Genotsiid jätkus pärast meie kodumaa teistkordset okupeerimist 1944. aasta sügisel. „Memento“ teabe- ja ajalootoimkonna andmeil arreteeriti aastail 1944–1946 ligi 34 300 inimest. 1949. a. viidi Eestist Siberisse üle 20 000 inimese. Ligi 50 aastat kestnud okupatsioon ja sellega kaasnenud genotsiid nõudis meie rahvalt ligi 70 000 inimelu.

Peep Kärp